
Veel gladde slangen in het Fochteloërveen

Herman Feenstra over waarnemen

Door jaren naar gladde slangen te kijken heeft de auteur een beeld gekregen over waar en wanneer deze soort gezien kan worden. Met integraal tellen in het Fochteloërveen is ook duidelijk geworden op welke plaatsen de dieren zich graag ophouden. Deze en meer zaken komen in het volgende stuk aan de orde.

gladde slang

De gladde slang heeft een verborgen levenswijze, vandaar dat de kans om een gladde slang te zien erg klein is. Het is makkelijker om een adder te vinden of een ringslang. Dit geldt ook voor het Fochteloërveen waar alle drie inheemse slangen voorkomen. Maar in het najaar keren de kansen. Vooral na een koele zomer zijn in september vaak veel gladde slangen te zien. Het meest frappante van de gladde slang vind ik wel de rust die het dier uitstraalt. Regelmatig kom je een opgerold dier tegen die dan blijft liggen. Vaak in een typische houding met de kop enigszins onder het lichaam (zie foto). Op korte afstand kun je ze goed bekijken zonder dat ze te kennen geven er vandoor te gaan. Bij ringslangen krijg je vaak niet eens de kans om ze goed te bekijken. Adders reageren rustiger maar gaan er uiteindelijk ook vandoor.

hoge droge plaatsen

Gladde slangen hebben een duidelijke voorkeur voor steile hellinkjes op het zuiden. Droge, hoge plaatsen zijn het meest in trek. Op plaatsen waar meerdere gladde slangen bijeen worden gezien ligt op korte afstand altijd open gebied, heide of pijpenstro. Gladde slangen houden van dichte pijpenstrootje vegetatie en al of niet vergraste heide. Kraaiheide geniet de voorkeur, vermoedelijk vanwege de dichte structuur. En meestal zijn er verspreid staande struiken of bomen te vinden. Geheel vergraste, of verboste delen worden op den duur gemeden. De geschetste voorkeur bepaalt in grote lijn de verspreiding in het veengebied.

ovovivipaar

De gladde slang is ovovivipaar, dat wil zeggen dat de bevruchte eieren zich in het moederlichaam ontwikkelen en de jongen er bij de geboorte uitkruipen. Dat gebeurt in augustus of september en soms pas in oktober. Jongen van de gladde slang zijn zo groot als een flinke regenworm, met een blauwgrijs

*Gladde slang in typische houding, Fochteloërveen.
Foto: Herman Feenstra*

uiterlijk en stippen erop; een enkele keer zie je slangetjes waarbij de stippen overgaan in strepen. De onderkant is zalmkleurig. Vaak liggen de kleintjes in elkaar verstrengeld. Een kluwe jonge gladde slangen is een prachtig gezicht.

de ‘gladde-slang-techniek’

Zodra het weer in augustus geschikt lijkt, wordt een aantal locaties steeds bezocht. Licht bewolkte dagen met een temperatuur om en nabij de 18 C° zijn ideaal. De stralen van de zon, gefilterd door de wolken bereiken het aardoppervlak wel, maar warmen de slangen mondjesmaat op, waardoor ze langer moeten blijven liggen en gemakkelijker gevonden worden. Ook een enkele bui verandert hier weinig aan. Het voordeel van dergelijke dagen is dat een groot deel van de dag gladde slangen te zien zijn. Vanaf half augustus gaat het er vooral om het begin van de jaarlijkse geboortegolf te signaleren. Zo gauw de eerste jongen gezien zijn is dat het sein om alle gladde slang plekken af te lopen. Midden in de geboortepiek blijf je namelijk veel waarnemingen te kunnen verzamelen en krijg je een beeld van de worpgrootte, het aantal slangetjes dat één vrouwtje gebaard heeft.

zoekbeeld

Door veel naar slangen te kijken werd in de loop der jaren een zoekbeeld ontwikkeld. Stapvoets wordt door het gebied gelopen, en op geschikte

plaatsen wordt nauwkeurig gekeken. Op plaatsen waar een pasgeboren slang is gevonden wordt gestopt en gezocht naar broertjes en of zusjes. Meestal liggen de jongen vlak bij elkaar zodat het oppassen geblazen is waar de voet wordt geplaatst. Aangenomen wordt dat jongen die gevonden worden binnen een straal van één meter tot dezelfde worp behoren. Enkele weken na de geboorte liggen de jongen meestal al meer verspreid en worden moeilijker teruggevonden.

koele zomers en worpgrootte

Vanaf 1996 tot en met 2000 zijn de jonge gladde slangen geboren tussen eind augustus en half oktober. Dit is afhankelijk van de zonneschijn en de temperatuur in de voorgaande zomermaanden.

Worden de jongen al in augustus geboren dan is de periode dat kluwen jonge slangen gezien kunnen worden kort, want de jonkies groeien snel door het warme weer en gaan dan uit elkaar. Dit gebeurde zowel in 1997 als in 1999, beide relatief warme zomers. Na een koele zomer worden de jongen later geboren, maar ook moeten de vrouwtjes vlak voor de bevalling meer zonnen waardoor ze vaker worden gezien. Koele zomers hebben dan ook tot gevolg dat er in augustus ineens grote aantallen volwassen gladde slangen worden opgemerkt. Dat zijn dan zwangere vrouwtjes. Dit gebeurde in 1998 en ook in 2000. Als dan tenslotte de jongen geboren worden en het blijft koel, dan is er gelegenheid

*Kluwe pasgeboren jonge gladde slangen Fochteloërveen.
Foto: Herman Feenstra*

om naar de worpgroottes te kijken. In 1998 zijn zo op 28 locaties jongen geteld met een gemiddelde van 6,2 per worp, in 2000 werden er 32 geteld met een gemiddelde van 5,75 per worp (zie tabel). In een straal van een meter werden minimaal twee tot maximaal dertien jongen geteld.

kwetsbare jongen op vaste locaties

Op enkele meters, en soms maar decimeters vanaf de wandelpaden die door het gebied lopen liggen jaar op jaar de jongen. In 2000 heb ik er zelfs

gevonden jongen stierf 30 % in de periode 20 oktober tot 20 november. Wateroverlast, afwezigheid van geschikte holtes om in weg te kruipen en de vorst die vroeg inviel speelden mede een rol.

Het is anders wanneer de jongen al in augustus worden geboren (1997 en 1999). Dan zie je al heel snel 'losse slangetjes'. Een warme septembermaand werkt fantastisch uit op de kleintjes. In 1999 en 2000 was de septembermaand goed en zagen de kleintjes er goed doorvoed uit.

Kluwe jonge gladde slangen, 13 kopjes zijn te tellen. Foto: Arnold van Rijsewijk, Kalmthoutse Heide

zes van een houten vlonderpad afgehaald omdat deze anders vermoedelijk geplet zouden worden. Kluwen in elkaar verstrengelde jongen, op een kale ondergrond zijn zeer kwetsbaar. In koele jaren zijn de kleintjes nog kwetsbaarder omdat ze dan tot weken achtereen op exact dezelfde plaats liggen. In 1998 heb ik een aantal locaties in de gaten gehouden waar zwangere vrouwtjes waren gezien. Laat, in september en oktober zijn toen de jongen geboren. Door het slechte weer bleven de jonge slangetjes in kluwen of lagen op heel korte afstand van elkaar. Tot weken achtereen werden de slangen op exact dezelfde plek teruggevonden, soms tot op de centimeter nauwkeurig. Een flink deel van de laat geboren jongen bleef miezerig klein en van 55

temperatuur speelt uiterst belangrijke rol

Wanneer de temperatuur voor de jonggeborenen tot boven de 20 C° oploopt verdwijnen de slangetjes uit beeld. Soms komen ze 's avonds weer op dezelfde plekken om de laatste zonnestralen op te vangen. In 1997 en 1999 waren de jongen al in augustus geboren, het was tamelijk warm en de jongen bleven maar kort bij elkaar. De kans op het treffen van de kleintjes was daardoor gering en de worpgrootte was bijna niet vast te stellen. De temperatuur in augustus en september speelt dus een belangrijke rol. In 2000 zijn de eerste jongen op 2 september gezien. De temperatuur was in september 2000 gunstig en de kleintjes groeiden als kool, net als in 1999 toen

september ook warm was. Een groot aantal jongen is na korte tijd al niet meer teruggevonden en een aantal van de terug gevonden diertjes was duidelijk gegroeid. Over de afgelopen vier jaar was alleen 1998 een slecht geboortjaar, omdat de slangetjes laat geboren werden en de maanden september en oktober ook nog koud waren.

over de worpgrootte

De omstandigheden in 1998 en 2000 waren geschikt om de worpgroottes van de Gladde slang te bepalen

Worpgrootte	1998	2000
2 juvenielen	4x	1x
3 juvenielen	4x	2x
4 juvenielen	2x	4x
5 juvenielen	3x	9x
6 juvenielen	1x	5x
7 juvenielen	3x	4x
8 juvenielen	4x	6x
9 juvenielen	3x	1x
10 juvenielen	2x	
11 juvenielen	1x	
13 juvenielen	1x	
Totaal	28 worpen	32 worpen
Gemiddeld	6,2 jongen	5,8 jongen

In 1998 en 2000 zijn worpen gevonden bestaande uit 2 tot 13 jongen. Gemiddeld werden in 1998 en 2000 6 juvenielen per worp geteld (n=60). Tijdens een studie in de Hamert telden Strijbosch & van Gelder

(1993) 2-12 juvenielen, met een gemiddelde van 7,6 (n=14). In Engeland werd van 27 worpen een gemiddelde berekend van 5,25 jongen (Spellerberg & Phelps, 1977).

tot slot

Het Fochteloërveen is een groot aaneengesloten gebied dat wordt doorsneden door slechts enkele fietspaden en een paar wandelpaden. De rust in het gebied is enorm belangrijk voor reptielen. Te veel paden heeft een negatieve invloed aangezien vrouwtjes van de gladde slang hun jongen op droge, hoge plaatsen deponeren, vaak plaatsen die ook door de wandelaar worden gebruikt. In koele zomers, wanneer de jongen ook nog na half september tot in oktober worden geboren is de kans groot dat ze worden vertrapt. Ook volwassen gladde slangen blijven vaak rustig liggen vertrouwend op hun camouflage.

Referenties

- Feenstra H. 1998. Reptielen en amfibieën in het Fochteloërveen 1998. Rapport in eigen beheer.
- Spellerberg, I.F. & T.E. Phelps, 1977. Biology, general ecology and behaviour of the snake, *Coronella austriaca* Laurenti. Biol. J. Linn. Soc. 9: 133-164.
- Strijbosch H. & J.J. van Gelder, 1993. Ökologie und Biologie der Schlingnatter, *Coronella austriaca* Laurenti 1768 in den Niederlande – Mertensiella 3: 39 –58.

Gladde slang op de Kalmthoutse Heide. Foto: Arnold van Rijsewijk

